

tak, nem pedig epikusok. Velünk élnek, de nem az életük, hanem kulturájuk következtében alakítanak. Irodalmi kulturájuk s nem az élet anyagát formálják. Mindig így van, ha elfárad valamelyik társadalmi réteg: elfogy az epikája. Életéről, mely tárgya lehetne — nyilvánvaló elmentmondásai miatt — csak takargatnivalója akad, ahova pedig az elmentmondások feloldására bevonulhatna, idegen előtte. Két idegenség fölött lebeg így s a stiláris megcsinálás, a mélylélektan s a csalafinta pótlékepika kultuszába menekül. Mindent összebonyolit és kimélyít s főleg: elszigetelt emberétől nem látja embere társadalmát. Emberei legföljebb önmaguk hősei, a társadalmi hőst már nem is ismeri. Csoportjából a hős valódi típusa már rég kiveszett. A valóság elbürokratizálta, az irodalom elironizálta. S mindez nemcsak azért hanyatlás, mert egy élet fölöslegességére utal, hanem, mert a hőssel elveszttek a hősfomáláshoz szükséges epikai erények: az ellenfelek s az összeütközési pontok felismerése és tudatosítása, a helyzetek felfedezése, a társadalmi sors exponálása s az epikai formálás drámai vezetése. Milyen meglepetés, ha valahonnan mindezek szele kicsap. Viszont nem meglepetés, hogy ez a szél kiülről zug. Gergely Sándor új elbeszélésében (Vitézek és hősök Páris, 1937) a kultura épp az epikai formálás lényeges elemeiben jelentkezik. A helyes valóságfelismeréssel szembeállított szereplők összecsapása valóban két erkölcsi világ összecsapása. Az aránylag rövid elbeszélés élére állított társadalomtörténeti konfliktusával valóban az élet adott összefüggéseibe világít. Minden sora, jelenete szüksézáú, drámai. Összezárt és szigorított kompozíciója valójában csak jelez. E jelzések szakadékaikat azonban a fölébresztett beleélés kitölti. A periódusok közti tért a divatos mélylélektan széles fejezetekké puffasztthatná. E villámzó jelenetekben az emberi viszonylatok egyszerű vonatkozásai — mint valami ősi epikában — éles fogalmazásban kerülnek próbára. S, ez a próba — anya, fiu, testvér, rokon próbája — halálra menő szembesítések scrában, önmagán túl, az élet és erkölcs, a régi és új, az igaz és igaztalan próbája. Az elbeszélés hőse végre tényleg hős; társadalmi-erkölcsi-emberi értelemben ugyanugy, mint formailag: megállja a helyét s ha irgalmatlan is a sorsa, ez a sors nem bukás, az emberi tisztaság mellette áll s ezt a tisztaságot azokból is kikényszeríti, akikben eddig széles rétegek alatt rejtgett. Meglepő egyszerűséggel valósul meg mindez. Epikai kulturája a sikerült. (G. G.)

A MAGATARTÁS-KÖLTŐINEK dolga — a csak élmény-költőkkel szemben — sokkal bonyolultabb. Magatartásuk (a „tendencia“) legtöbbször tényleg elszinteleníti az élményt és szétveti a formát. A két különböző elem: a szándék és az élmény művészi eggyéforrasztása problematikus. A legtöbbször a két külön természetű anyag szétgurul, különkerül és egyik sem kiformált. Ha versről volt szó, a vers nem vers, hanem valami szándék versbeszedése. Mikor van így a magatartásnak is költészet? Csak az élmények és a szándékok azonosan mély vagy magas hőfokon tartott izzásán. Ha a kettő — élmény és szándék — külön-külön oldala ugyanannak a gyökeres és egyedüli, a valóságra vetett látásnak, eszmélkedésnek. Ha a kettő között nincs távolság, jöllehet a kettő más és más; a célzat: gondolati, értelmi, rendezett és logikus; az élmény: érzelmi, nem-értelmi, anarchikus és irracionális. Valójában különben minden vers: érzelmi és nem-értelmi vonatkozású elemek ellenkező sikkra emelése s célzatról csak abban az esetben beszélhetünk, amikor pl. a versben az ellenkező sikkra való emelés vezetése láthatóbb; amikor a célzatot meztelenné teszi a történelmi-társadalmi helyzet vagy az idősze-

rúség. Viszont soha, semmisen teheti annyira láthatóvá, hogy a célzat elszigetelődhessék az élménytől: a racionális az irracionálistól, a kiformált a ki-nem-formálttól. Mindez persze poétikai spekuláció. Ezt a spekulációt azonban aktuálissá teszi *Gereblyés László* most megjelent verskötete (*Nehogy engedj!* Cserépfalvy Budapest, 1937.) épp a magatartás és az élmény azonosulásának vonatkozásában. Gereblyés László legtöbb verse, majd az egész kötet, egy egyetlen világnézeti magatartás kemény, ellentmondás nélküli manifesztációja s a versek mégis élmények, képek: a vers értelmében való irracionálisok. Miért? A kötet felel rá. Gereblyés L. élményvilága (anyaszeretete, szerelme, mindennapi munkája, tállalkozásai, osztályhelyzetérzése, hangulatai, sors, stb.) a magatartását meghatározó életszemlélettől áthatottan jelenik meg, ugyannyira, hogy célzata, szándéka tulajdonképpen nincs is: élmény és célzat ugyanannak a verset elindító eszmélődésnek alárendelt. Célzatát felszívja az élmény; élményét pedig magába szívja a célzat. U. n. gondolati költészet tehát az, amit Gereblyés László művel? Nem. A gondolati költészetben élmény és gondolat többé-kevésbé szembenállnak egymással. Ugy is mondhatjuk: a gondolati költészet nem lira. Gereblyés László megmarad lirikusnak. A csak kedélyt, a csak egyéniséget, a csak bonyolultságokat éneklő lírikusokkal szemben azonban liraisága merő szubjektivitásról átkerül egy aszubjektív, mondhatni tárgyias, objektív szférára. Nem a maga egyéni, biopszichikai, mélylélektani rezzenései érdeklik; lírizmusának nem ez a forrása s még ha errefele jár is (pl. a szerelem, a hangulatok stb. motívumaiban) a csak személyi, a csak egyéni vonatkozás maga fölé vagy magán tul mutat: nem önmagára, hanem az életre, a mai társadalmi-történelmi lét minden humanistának szembeszökő keserveire. S mert erre utal: lírizmusában nem ez vagy az fáj, hanem „büszkén szembenéz”. „Szemből nem suhog szét örület”. A pont, ahonnan énekel, az „egy a sok közül” pontja. S mert ez, és nem önmaga, épp ezért szükségszerűen szembekerül világgal („Ugye lehet sorsa holnap már mártír halál”): hangja a harcosoké; kemény, férfias, önmagát és társát buzdító, sokszor ellágyuló, érzelmes, sokszor csipő és szatirikus hang, de mindig az élményei miatt s mindig a célzataiért. Élmény és célzat nála is csak ott esnek szét, ahol a magatartás az irracionális fölé kerül s irracionális, az az élmény már nincs is, csak keserű, merev, az alapvető magatartással összeütköző észlelet. Ez azonban olyan kevés versben jelentkezik, hogy nem ez a jellemző a kötetre. A jellemző: a sikerülések sora. S ez a sor legfrissebb irodalmunkban épp ott nyereség, ahol — valljuk be — eddig gyöngék voltunk: a magatartás művészi tételében; a célzat és a szándék „tendencia” voltának a megszüntetésében. Ez a vonatkozás aztán kimeríti Gereblyés László verskötetének társadalmi-történelmi értelmét is. A valóság ilyen versekké való reagálása már kikerülhetetlen.

(G. G.)

A SZEGÉNYSEG ATPOETIZÁLASA — vajjon nem paradox ez a kifejezés? Lehet poétikus a szegénység? Lehet szép a nyomor, a tömeglakhás, az étlenség, a tüdőbaj? Szépség és szegénység vajjon nem zárják ki egymást, vagy ha egybe is fonódnak valami bravurban, a szépség nem a szegénység őszinteségének árán valósul meg? Nem semmisül meg a nyomor valódisága, ha a szép illuminációi közé emelkedik? A kérdés jogosult. A szegénység szerepe nagyon sajátos az irodalom, a szépség zónáiban. Sokan és sokszor megénekelték. De különböztetni kell: más a szegénység, mint alkalom pl. a panaszra, amikor tulajdonképpen a panasz és nem a szegénység a szépség tárgya és ismét más, amikor a szegénység a költői alakítás központi élménye, kizárólagos tárgya; amikor a szegénység a költő valója, körlete, világa; amikor a szegénység a lényeg, a vi-